

Respectăm drepturile de autor

Ian McEwan, *Sweet Tooth*, i cărti

Copyright © Ian McEwan 2012
All rights reserved.

© 2014, 2017 by Editura POLIROM,
pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezentă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © iStockphoto.com/joegolby

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

McEWAN, IAN

Operațiunea Sweet Tooth / Ian McEwan; trad. din lb.
eng. și note de Dan Croitoru. – Iași: Polirom, 2017

ISBN print: 978-973-46-6707-9

ISBN ePUB: 978-973-46-4714-9

ISBN PDF: 978-973-46-4715-6

I. Croitoru Dan (trad.)

821.111

Printed in ROMANIA

IAN
McEWAN

Operațiunea Sweet Tooth

Traducere din limba engleză
și note de Dan Croitoru

POLIROM
2017

„Înțelegește înțeleptul și iubă înțeleptul.
Nu iubă înțeleptul și înțelește iubirea.”
“Înțelegește”

Transl. C. Popescu

Mă numesc Serena Frome (rimează cu *plume*¹) și acum aproape patruzeci de ani am fost trimisă într-o misiune secretă de serviciul britanic de securitate. De întors, nu m-am întors în bune condiții. La optprezece luni de la recrutare, am fost dată afară, nu înainte să mă fac de rușine și să-l distrug pe omul pe care-l iubeam, deși la asta a contribuit și el, fără îndoială.

N-am să zăbovesc prea mult asupra copilăriei și adolescenței mele. Sunt fiica unui episcop anglican și, împreună cu sora mea mai mică, am crescut în curtea catedralei unui încântător orășel din estul Angliei. Trăiam într-un cămin cald și primitoare, care lucea de curătenie, era dichisit și plin de cărți. Părinții mei se înțelegeau bine și mă iubeau foarte tare, la fel și eu pe ei. Sora mea, Lucy, era mai mică decât mine cu un an și, cu toate că în adolescentă zbieram tot timpul una la alta, n-am pus nimic la inimă, devenind foarte apropiate mai târziu. Credința tatălui meu în Dumnezeu era cumpănătă și deloc vehementă, nu încerca niciodată să ne-o impună cu de-a sila, aş zice că avea doar atât cât să-i permită să urce lin în ierarhia bisericescă și să ne instaleze într-o foarte confortabilă vilă în stil Queen Anne. Casa se înălță într-un chiostru delimitat de plante perene, bine cunoscute pe

1. Pană.

vremea aceea, dar și astăzi, celor care se pricep la grădinărit. Totul era deci statornic, demn de invidiat, idilic chiar. Am crescut într-o grădină împrejmuită, cu toate bucuriile și limitările aferente.

Respect pentru oameni și cărti

Sfârșitul anilor '60 ne-a mai destins existența, fără însă s-o dea peste cap. N-am lipsit nici o zi de la școală, cu excepția celor în care am fost bolnavă. Când ieșeam din adolescentă, zidurile grădinii n-au reușit totuși să ne opreasă de la ceva mozoleală, cum îi ziceam pe-atunci, după cum nu ne-au împiedicat să experimentăm fumatul, băutura și un pic de hasiș, discurile cu rock-and-roll, culorile mai vii și relațiile mai calde. La șaptesprezece ani, prietenii mei și cu mine eram niște timizi și adorabili răzvrătiți, însă ne făceam conștiințoși temele, ne chinuiam să ne vârâm în cap până ne lua greața verbele neregulate, ecuațiile, motivațiile personajelor literare. Ne plăcea să ne dăm fete rele, dar în realitate eram destul de cuminți. Savuram excitația generală care plutea în aer în 1969. Și, odată cu ea, perspectiva momentului când aveam să plecăm de-acasă ca să mergem la facultate. În primii opt-sprezece ani de viață nu mi s-a întâmplat nimic straniu sau îngrozitor și de aia am să sar peste ei.

Dacă ar fi fost după mine, aş fi optat, din comoditate, să studiez Engleza la o universitate de provincie, din nord sau din vest. Îmi plăcea să citeșc romane. Citeam repede – dădeam gata două-trei pe săptămână – și mi-ar fi convenit de minune s-o țin așa în următorii trei ani. Dar la vremea respectivă eram considerată un fel de ciudătenie a naturii – o fată cu talent la matematică. Disciplina nu mă interesa în mod special, nu-mi aducea cine știe ce satisfacții, însă îmi plăcea că eram mai bună decât toți colegii

mei, și asta fără să mă dau de ceasul morții. Știam rezolvările înainte să-mi dau seama cum ajunsesem la ele. În timp ce prietenii mei se luptau cu calcule complicate, eu găseam soluțiile fluierând, pe de-o parte pentru că rezolvările păreau că mi se înlănțuie dinaintea ochilor și, pe de alta, dintr-un soi de intuiție a răspunsului corect. N-ăș fi putut să explic cum de știam ceea ce știam. Evident, un examen la matematică presupunea un efort mult mai mic decât unul la literatură engleză. Unde mai pui că în ultimul an de liceu devenisem căpitanul echipei de sah. Trebuie să vă punetă la lucru toată imaginația ca să înțelegeți ce însemna pe-atunci pentru o fată să se ducă la o altă școală din comitat și să-l facă muci pe un încrezut cu pantalonii, ștergându-i de pe buze rânjetul condescendent. Dar, mă rog, matematica și sahul, împreună cu hocheiul, fustele plisate și imnurile bisericesti, făceau parte din recuzita oricărei școli, cel puțin în accepția mea. Când am început să-mi fac planuri pentru facultate, mi-am zis că de-acum venise vremea să las deoparte asemenea infantilisme. Numai că-mi făceam planuri fără să iau în calcul pe mama.

Era chintesența – ori parodia, depinde cum privești lucrurile – soției unui vicar, mai târziu episcop: o memorie formidabilă a tuturor numelor, fetelor și văicărيلilor enoriașilor, stilul cu totul aparte în care trecea pe stradă parcă pluitind, cu șesarea ei Hermès la gât, felul în care știa să fie amabilă, dar fermă, cu menajera și cu grădinarul. Perfect charismatică la orice nivel social, în orice registru. Cum reușea să vorbească pe limba femeilor ălora mereu încruntate, fumând țigară de la țigară, care stăteau în locuințele sociale – parcă le văd strânsse acolo, în cripta bisericii, unde se întrunea Clubul Mama și Copilul! Cu

câtă elocvență le cîtea povestea Nașterii Domnului în seara de Ajun copiilor de la organizația umanitară Barnardo, adunați la picioarele ei, pe covorul din salon! Cu câtă autoritate înnăscută l-a făcut să se simtă în largul său pe arhiepiscopul de Canterbury când l-a servit cu ceai și prăjiturele după slujba de sfîntire a noului baptisteriu! Lucy și cu mine fuseseră exilate la etaj pe toată durata vizitei, de unde ni se interzise să coborâm. Toate astea – și aici vine partea cea mai dificilă – îmbinate cu devotamentul și supunerea absolute față de cauza pe care o servea tatăl meu. Îl susținea, îl slujea, îl înlesnea la fiecare mișcare. De la șosetele perfect aranjate și la cota¹ impecabil călcată din sifonier, la biroul fără fir de praf și la linistea absolută pe care se îngrijea să o înstăpânească în toată casa în zilele de sămbătă, când tata își scria predica. Nu cerea în schimb – cel puțin, aşa îmi imaginez – decât ca el să-o iubească sau măcar să n-o părăsească.

Dar ce nu-mi dădusem eu seama pe-atunci era că sub toată această înfățișare convențională încolțea sămânța dură a unei feministe. Sunt sigură că n-a rostit în viață ei un asemenea cuvânt, însă asta nu conta. Convingerile ei mi-au băgat frica-n oase. Mi-a replicat că era datoria mea de femeie să mă duc la Cambridge și să studiez Matematica. „De femeie”? În vremurile alea și în mediul în care trăiam, nimeni n-ar fi spus aşa ceva în veci. Nici o femeie nu făcea ceva în calitate „de femeie”. M-a anunțat că n-avea de gând să mă lase să-mi irosesc talentul. Trebuia să mă afirm și să devin eminentă. Trebuia să urmez o carieră în știință, inginerie sau economie. Apoi a băgat chestia cu „ai lumea la

1. Haină largă purtată de preoții catolici.

picioare”. Cât de nedrept față de sora mea, că eu eram și deșteaptă, și frumoasă, în timp ce ea nu era nici una, nici alta. Ar fi cu atât mai inechitabil să n-am aspirații înalte... N-am înțeles logica acestui argument, dar n-am zis nimic. M-a anunțat că n-o să mi-o ierte în veci dacă o să dau la Engleză ca să devin o gospodină doar o idee mai educată decât ea. Mă pândea pericolul să-mi irosesc viață. Astea fuseseră cuvintele ei, care echivalau cu o recunoaștere a propriei situații. A fost singura dată când și-a exprimat sau a sugerat nemulțumirea față de propria-i soartă.

După care l-a angajat în luptă și pe tata – „Episcopul”, cum ii ziceam soră-me și cu mine. Într-o după-amiază, când m-am întors de la școală, maică-mea m-a înștiințat că tata mă aşteaptă în biroul lui. Fără să-mi mai scot jacheta verde cu blazonul pe care era inscripționată deviza școlii – *Nisi Dominus Vanum*¹ –, m-am cufundat bosumflată în fotoliul lui voluminos de piele, în timp ce el, tronând din spatele biroului, își strângea hârtile și mormâia pentru sine, punându-și ordine în gânduri. Mi-a trecut prin cap că imediat o să-mi repete Pilda talanților, dar – surpriză – m-a luat cu chestii practice. Se interesase și el în stânga și-n dreapta. Cambridge-ul trepida să se știe că „își deschidea porțile spre societatea modernă, egalitaristă”. Cu povara zodiei mele întreit nefaste – absolvisem o școală publică, eram fată și voi am să urmez o disciplină rezervată exclusiv bărbătilor –, aş fi

1. Corect: „*Nisi Dominus aedificaverit domum in vanum laboraverunt qui aedificant eam*” („Dacă nu zidește Domnul o casă, degeaba lucrează cei ce o zidesc”, „Psalmii”, cap. 127, *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, trad. de Dumitru Cornilescu, 1924).

intrat la sigur. Dacă, dimpotrivă, voi am să urmez Engleza la Cambridge (ceea ce nu fusese niciodată intenția mea, dar Episcopul nu se-ncurca în amănunte), o să-mi fie mult mai greu. N-a trecut o săptămână și mama vorbise deja cu directorul. Profesori care predau cele două materii și-au desfășurat forțele și au făcut uz de toate argumentele părinților mei, la care au adăugat și câteva dintr-ale lor, aşa că, evident, în final a trebuit să cedeze.

Prin urmare, am lăsat deoparte ambiția de-a studia Engleza la Durham sau Aberystwyth, unde sunt convinsă că as fi ținut-o într-o fericire, și m-am înscris în schimb la Newnham College, Cambridge, ca să aflu chiar de la primul curs, desfășurat la Trinity, ce mediocru eram într-ale matematicii. La sfârșitul primului semestru, eram atât de deprimată, că mai că nu m-am retras. Niște băieți împiedicați, complet lipsiți de farmec sau de orice alte însușiri ale spiritului uman precum empatia ori gramatica generativă, nimic altceva decât niște veri un pic mai inteligenți ai blegilor pe care îi snopeam la șah, mă priveau cu subînțeles când mă căzneam cu fel de fel de noțiuni pe care ei le stăpâneau de la sine. „Oo, serena domnișoară Frome“, exclama sarcastic un profesor în fiecare dimineață de marți, când intram în sala lui de curs. „Serenissima. Ochi-albaștri! Vino, dragă, să ne luminezi!“ Atât pentru profesori, cât și pentru colegi era evident că n-aveam să mă descurc tocmai pentru că eram o fată misto, în fustă scurtă, cu bucle blonde care-i curgeau pe spate. Când, de fapt, nu mă descurcam pentru că nu eram mult diferită de aproape toți ceilalți oameni de pe pământ – nu prea bună la matematică, cel puțin nu la nivelul de la Cambridge. M-am dat de ceasul mortii să mă transfer la Engleză sau la Franceză, ba chiar și la Antropologie, dar nu mă dorea nimeni. În

vremurile alea, regulile erau respectate cu strictețe. Ca să scurtez o poveste lungă și nefericită, m-am chinuit să rezist și, la finalul facultății, am absolvit cu calificativul „Bine”¹.

Din moment ce am trecut ca vântul prin anii copilăriei și ai adolescenței mele, o să încerc să comprim și viața de studentă. Cărți pe bani n-am jucat niciodată, în spectacole studențești n-am apărut – teatrul îmi dă o senzație de stin-ghereală – și nici nu m-a arestat poliția în manifestațiile de la Garden House². În schimb, mi-am pierdut virginitatea în primul semestru, și de câteva ori după, cel puțin aşa mi s-a părut, dacă îmi aduc aminte cât de neajutorați și de inhibați eram, apoi a urmat o înșiruire agreabilă de iubiți, șase, șapte ori poate chiar opt de-a lungul celor nouă semestre, în funcție de cum definește fiecare „relațiile intime“. Mi-am făcut și câteva bune prietene printre reprezentantele sexului feminin de la Newnham. Am jucat tenis și am citit o mulțime de cărți. Din cauza maică-mii urmam facultatea greșită, ceea ce nu înseamnă că abandonasem lecturile. Nu m-am dat niciodată în vânt după poezie sau teatru, dar cred că mă bucuram mult mai mult de un roman decât amicii de la universitate, pe care-i lua cu transpirații când trebuiau să scrie eseurile săptămânale despre *Middlemarch* sau *Bâlcii deșertăciunilor*. Pe când eu citeam repede o carte, apoi discutam un pic pe marginea ei, dacă aveam

-
1. Calificativele *first class honours*, *second class honours*, *third class honours* și *ordinary degree* din sistemul britanic sunt aproximativ echivalente cu calificativele „Excelent“, „Foarte bine“, „Bine“ și „Suficient“ din sistemul românesc.
 2. Unul dintre cele mai importante proteste studențești din Marea Britanie din perioada de după mai 1968, desfășurat la Garden House Hotel din Cambridge, pe 13 februarie 1970.

interlocutori care să-mi tolereze discursul elementar, după care treceam la următoarea. Citeam ca să nu mă mai gândesc la matematică. Mai mult decât atât (sau poate ar trebui să zic mai puțin decât atât?), citeam ca să nu trebuiască să gândesc.

V-am zis că eram rapidă la citit. Am dat gata *The Way We Live Now*¹ în patru după-amiezi, tolărîtă-n pat. Parcurgeam un pasaj sau un paragraf dintr-o privire. Cum făceam asta? Îmi relaxam ochii și mintea până se înmuiau precum ceară, și pe aceasta se întipărea apoi textul de pe pagină. Dădeam pagina după doar câteva secunde, cu o mișcare nerăbdătoare din încheietură și un foșnet brusc, care-i scotea din sărite pe cei din jur. Eram ușor de mulțumit. Nu stăteam să-mi bat capul cu idei și fraze meșteșugite, aşa că săream peste splendide descrierii de atmosferă, peisaje sau interioare. Voiam personaje credibile, care să-mi stârnească îndeajuns curiozitatea încât să le urmăresc destinul. În general, căutam eroi care se îndrăgosteau ori sufereau deziluzii în amor, însă nu mă deranja dacă mai aveau și alte preocupări. Știu că sună vulgar, dar îmi plăcea când cineva spunea „Vrei să te căsătorești cu mine?” la final. Romanele fără personaje feminine erau aride ca deșertul. De aceea, Conrad nu-mi trezea nici un interes, la fel Kipling ori majoritatea povestirilor lui Hemingway. Și mă lăsa rece dacă vreun autor era celebru ori ba. Citeam orice-mi cădea în mâna. Literatură de consum, capodopere ale literaturii universale sau ceva între astea două – pe toate le tratam la fel.

Ia să-mi spuneti dacă există vreun roman faimos care să înceapă cu o frază așa de concisă

ca asta: *În ziua în care sosi la New York, afară erau treizeci de grade*². Nu că e de efect? Cum, nu știi de unde e? I-am amuzat pe prietenii mei de la Engleză când am afirmat că *Valea Păpușilor* nu e cu nimic mai prejos decât orice roman de Jane Austen. Au izbucnit în râs și m-au tachinat luni de zile pe chestia asta. Deși nu citiseră nici măcar un rând de Jacqueline Susann. Dar ce conta? Cui îi păsa de opinile puerile ale unei matematiciene ratate? Nici mie, nici prietenilor mei. Măcar din punctul asta de vedere eram liberă să gândesc și să spun ce vreau.

Nu, obiceiurile mele de lectură din studenie nu sunt o digresiune. Că doar din cauza cărților am ajuns să lucrez în serviciile secrete. În anul terminal, prietena mea Rona Kemp a inițiat un săptămânal intitulat *?Quis?*². Ai fi zis că nu era altceva decât încă unul dintre proiectele care în vremurile alea se nășteau și mureau peste noapte, numai că s-a dovedit un concept vizionar, etalând pentru prima dată amestecul de elitism și cultură de masă ce avea să devină definițioru mai târziu. Poezie și muzică pop, teorie politică și cancanuri, cvartete de coarde și haine trendy ieftine, *nouvelle vague* și fotbal. După zece ani, formula cucerise piața. Nu știu dacă Rona o inventase, dar cu siguranță fusese printre primele care-i întrezăriseră potențialul. Se dusese apoi la *Vogue*, după ce trecuse pe la *The Times Literary Supplement*, apoi lansase un întreg sir de reviste cu debuturi fulminante și fiasouri pe măsură, din Manhattan până la Rio de Janeiro. Numai curiozitatea stârnită de cele două semne de întrebare din titlu – primul ei titlu de revistă –

1. Capodopera scriitorului victorian Anthony Trollope (1815-1882), romanul *The Way We Live Now* are aproximativ 900 de pagini.

2. Cine? (lat.)

i-a asigurat destui cititori pentru încă unsprezece numere. Amintindu-și de faza cu Jacqueline Susann, m-a rugat să scriu o rubrică permanentă, care se intitula „Ce-am mai citit săptămâna trecută”. O sinteză care trebuia să fie „prietenosă și cu de toate”. Floare la ureche! Scriam pe un ton colocvial, adică făceam un pic mai mult decât un rezumat al cărților pe care le dădusem gata una-două, și, într-o autoparodie asumată, dădeam când și când verdictul însoțindu-l de mai multe semne de exclamare. Proza mea frivolă a prins de minune. De câteva ori, oameni pe care nu-i cunoșteam m-au oprit pe stradă ca să-și exprime aprecierea. Până și ironicului meu profesor de matematică i-a scăpat o remarcă elogioasă. Era prima și ultima dată când aveam să simt gustul atât de dulce și îmbătător al acelei elixir care se numește gloria din studenție.

Să tot fi scris vreo jumătate de duzină de asemenea texte sprintare, când ceva anceput să scărțâie. La fel ca mulți scriitori care dau cu nasul de un pic de succes, începusem să mă iau prea în serios. Nu eram decât o fătucă neșcolită, o minte necultivată care trebue ținută în frâu. Sau, cum se spunea în unele dintre romanele pe care le citeam, așteptam să vină Alesul și să mă dea pe spate. Alesul meu s-a dovedit a fi un rus intransigent. Am nimerit peste un autor și peste un subiect care m-au entuziasmat dincolo de limite. Brusc, mi-am dat seama că am o temă și, deopotrivă, misiunea de a convinge. M-am abandonat unor interminabile rescrieri. În loc să astern pe pagină ceea ce-mi trecea spontan prin cap, redactam câte două, apoi chiar trei versiuni. Cu mintea puțină pe care-o aveam, ajunsesem să cred că rubrica mea joacă un rol vital în viața comunității. Mă sculam noaptea din pat ca să elimin câte un paragraf întreg și să

umplu pagina de observații. Abordam chestiuni cruciale. Știam că succesul la public avea să scadă considerabil, dar nu mă interesa. De fapt, n-ar fi făcut decât să-mi confirme opțiunile, era prețul pe care aveam să-l plătesc și mi-l asumam eroic. Însemna că nu mă adresasem celor care trebuia. Obiecțiile Ronei nu m-au deranjat. De fapt, m-am simțit ca eliberată de o vină. „Numă prietenosă nu-i chestia asta”, m-a anunțat, rece, într-o după-amiază, pe când stăteam în ceainăria Copper Kettle, după care mi-a înapoiat textul. „Parcă nu aşa ne-am înțeles să scrii.“ Și avea dreptate. Toată dezinvoltura și semnele de exclamare se topiseră, lăsând locul furiei și tonului stringent, care nu făceau altceva decât să-mi limiteze curiozitatea și să-mi afecteze stilul.

Decăderea mea a început cu cele cincizeci de minute petrecute în compania lui Aleksandr Soljenițin, mai exact a povestirii sale *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, în noua traducere a lui Gillon Aitken. O luasem s-o citesc imediat după ce dădusem gata *Octopussy* de Ian Fleming. Trecerea a fost dură. Nu știam absolut nimic despre lagărele de muncă din Uniunea Sovietică și n-auzisem în viața mea cuvântul „gulag“. Crescută în curtea unei catedrale, de unde să afiu eu despre absurditățile implacabile ale comunismului, despre curajul tuturor acelor bărbați și femei închiși în sumbrele colonii penitenciare izolate, a căror existență cotidiană nu mai era guvernată decât de gândul supraviețuirii? Sutele de mii de oameni trimiși în pustietățile siberiene pentru că luptaseră pentru țara lor pe alte meleaguri, pentru că fuseseră prizonieri de război, pentru că-l supăraseră pe un nomenclaturist, pentru că erau nomenclaturiști, pentru că purtau ochelari, pentru că erau evrei, homosexuali, tăranii care aveau și ei o vacă în gospodărie, poeti. Cine era